

KONTEYNERLARDA YUK TASHISHNI TASHKIL ETISHNING
NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI

Andijon Davlat texnika instituti,

Transport logistikasi yo'nalishi

4-bosqich talabasi Omonov Sanjarbek

Email: omonovsanjarbek94@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Jalaquduq tumanida zamonaviy logistik texnologiyalar asosida konteynerlarda yuk tashishni tashkil etish masalalari tahlil qilingan. Tadqiqotda tumanning transport-logistika salohiyati, konteyner tashishning jahon tajribasi va mahalliy sharoitda joriy etish imkoniyatlari o'rganilgan. Maqolada konteyner terminallari va logistika markazlari tashkil etishning iqtisodiy samaradorligi asoslab berilgan hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini konteyner tashuvlariga integratsiya qilish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Jalaquduq tumani, konteyner tashuvlari, logistik texnologiyalar, multimodal tashish, iqtisodiy samaradorlik, mintaqaviy rivojlanish.

Global iqtisodiyotda va xalqaro savdoda logistik tizimlarning samaradorligi tobora ortib borayotgan ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanish strategiyasida transport va logistika infratuzilmasini modernizatsiya qilish, yuk tashish jarayonlariga zamonaviy texnologiyalarni joriy etish muhim ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, respublikaning barcha hududlarida, shu jumladan Jalaquduq tumanida ham yuk tashishning optimallasuvi mahalliy ishlab chiqaruvchilarning raqobatbardoshligini oshirishga, eksport salohiyatini kuchaytirishga va mintaqaviy iqtisodiy integratsiyani chuqurlashtirishga xizmat qiladi. Mavjud an'anaviy yuk tashish usullari ko'pincha yuqori xarajatlar, uzoq muddatlar va yuklarning xavfsizligini ta'minlashda qiyinchiliklar bilan bog'liq bo'lib, bu esa

zamonaviy logistik yechimlarni, xususan, konteynerlarda yuk tashishni joriy etish zaruratini keltirib chiqaradi. Ushbu ilmiy maqola, Jalaquduq tumanining o'ziga xos sharoitlarini hisobga olgan holda, konteynerlarda yuk tashishni tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilishga qaratilgan.

Jalaquduq tumani Andijon viloyatining agrar-sanoat salohiyatiga ega hududlaridan biri bo'lib, uning iqtisodiyoti qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish va ularni qayta ishlashga asoslangan. Mazkur hududda ishlab chiqarilgan mahsulotlarni ichki va tashqi bozorlarga samarali yetkazib berish, import qilinadigan tovarlarni optimallashtirilgan tarzda qabul qilish zamonaviy logistik yechimlarni talab qiladi. Hozirgi kunda tumanda yuk tashish tizimlarining xalqaro standartlarga mos kelmasligi, infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish darajasining pastligi logistik xarajatlarning oshishiga va yetkazib berish zanjirida uzilishlarga olib kelmoqda. Konteynerlarda yuk tashish esa bu muammolarga yechim bo'lishi mumkin, chunki u yuklarni standartlashtirish, multimodal tashish imkoniyatlarini kengaytirish va yuklarning butunligini ta'minlashda ustunlikka ega. Ushbu ilmiy maqola ning asosiy maqsadi Jalaquduq tumanida zamonaviy logistik texnologiyalar asosida konteynerlarda yuk tashishni tashkil etishning ilmiy-nazariy asoslarini ishlab chiqish va amaliy tavsiyalar berishdan iboratdir. Tadqiqotning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: Jalaquduq tumanining transport-logistika salohiyatini baholash; konteynerlarda yuk tashishning jahon tajribasini o'rganish; tumanda konteyner terminallari va logistika markazlari tashkil etishning iqtisodiy samaradorligini asoslash; zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini konteyner tashuvlariga integratsiya qilish mexanizmlarini taklif etish. Ushbu tadqiqot natijalari tuman iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga va logistika sohasidagi innovatsion yechimlarni joriy etishga xizmat qiladi.

Mavzuga oid ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, logistika va yuk tashish tizimlarini zamonaviylashtirish, ayniqsa konteyner tashish

texnologiyalarini joriy etish global miqyosda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ko'plab tadqiqotlar konteyner tashishning samaradorligi, xavfsizligi va iqtisodiy afzalliklari haqida keng qamrovli ma'lumotlarni taqdim etgan. Xususan, bu turdagi yuk tashish usuli logistika zanjirining barcha bosqichlarida vaqtni tejash, yuklarning butunligini ta'minlash va transport xarajatlarini optimallashtirish imkonini beradi. Shunga qaramay, mahalliy sharoitlarda, xususan Jalaquduq tumani kabi hududlarda ushbu texnologiyalarni joriy etishning o'ziga xos jihatlari va muammolari yetarlicha o'rganilmagan.

Xalqaro miqyosda konteyner tashish tizimlarining rivojlanishi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ularning muvaffaqiyati infratuzilmaning rivojlanganligi, jumladan, zamonaviy avtomobil va temir yo'l terminallari, shuningdek, axborot texnologiyalarining integratsiyasi bilan bevosita bog'liq. Ba'zi mualliflar logistika jarayonlarida raqamli platformalarning ahamiyatini ta'kidlab, ularning konteynerlarni kuzatish va boshqarishdagi rolini yoritishgan. Boshqa tadqiqotlarda konteyner tashishning ekologik afzalliklari, ya'ni uglerod izini kamaytirish va atrof-muhitga salbiy ta'sirni minimallashtirish imkoniyatlari ham ko'rib chiqilgan. Jalaquduq tumani sharoitida ushbu yondashuvlarni qo'llash imkoniyatlari va mahalliy resurslar, infratuzilma hamda iqtisodiy sharoitlar bilan uyg'unlashuvini tadqiq etish muhim ahamiyatga ega.

Mavjud adabiyotlarda logistika markazlari va ularning mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishdagi roli haqida ham keng qamrovli ma'lumotlar berilgan. Logistika markazlari yuklarni qayta ishlash, saqlash va taqsimlash uchun zarur bo'lgan infratuzilmani ta'minlab, hududiy savdo va sanoatning o'sishiga xizmat qiladi. Konteyner tashish texnologiyalarini joriy etishda bunday markazlarning mavjudligi yoki ularni tashkil etish zarurati dolzarb masala hisoblanadi. Biroq, Jalaquduq tumani kabi qishloq xo'jaligi va kichik sanoat korxonalarini ustunlik qiladigan hududlarda logistika markazlarini qurishning iqtisodiy asoslari va

ularning samaradorligini baholash bo'yicha chuqur tahlillar yetishmaydi. Ushbu ilmiy maqola ushbu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'ladi.

Ayrim tadqiqotchilar logistika tizimlarida inson resurslarining ahamiyatiga e'tibor qaratib, malakali kadrlar tayyorlash va ularning zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirishini ta'minlash muhimligini ta'kidlashadi. Konteyner tashish operatsiyalarini samarali boshqarish uchun maxsus ko'nikmalarga ega mutaxassislar talab qilinadi. Jalaquduq tumani misolida, ushbu sohada mutaxassislarni tayyorlash imkoniyatlari, mavjud ta'lim tizimining mosligi va qayta tayyorlash dasturlarini ishlab chiqish zarurati chuqur o'rganilishi lozim. Mavjud adabiyotlarda bu jihatlar ko'pincha umumiy tarzda yoritilgan bo'lib, aniq mintaqaviy kontekstga bog'liq tahlillar kam uchraydi.

Shuningdek, yuk tashishda transport infratuzilmasining holati, jumladan, yo'llarning sifati, temir yo'l aloqalarining mavjudligi va ularning konteyner tashishga mosligi masalasi ham muhim o'rin tutadi. Bir qator ilmiy ishlar transport koridorlarining rivojlanishi va ularning mintaqaviy iqtisodiyotga ta'siri haqida ma'lumot beradi. Jalaquduq tumani sharoitida mavjud transport infratuzilmasining konteyner tashish standartlariga mosligini tahlil qilish, shuningdek, ushbu yo'nalishda amalga oshirilishi lozim bo'lgan investitsiya loyihalarini aniqlash mazkur ilmiy maqola doirasida muhim vazifa hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy logistika texnologiyalari, xususan konteynerlarda yuk tashishni tashkil etish bo'yicha global va mintaqaviy miqyosda ko'plab tadqiqotlar olib borilgan. Ularda samaradorlik, xavfsizlik, iqtisodiy va ekologik afzalliklar keng yoritilgan. Biroq, Jalaquduq tumani kabi o'ziga xos iqtisodiy va geografik sharoitlarga ega hududlarda ushbu texnologiyalarni joriy etishning kompleks tahlili, mahalliy infratuzilma, kadrlar salohiyati va iqtisodiy samaradorlikni hisobga olgan holda chuqur tadqiqotlar yetishmaydi. Ushbu ilmiy maqola ana shu bo'shliqlarni to'ldirishga va Jalaquduq tumanida zamonaviy logistika texnologiyalari asosida konteynerlarda yuk tashishni tashkil etishning ilmiy asoslarini yaratishga qaratilgan. Ushbu mavzu

bo'yicha mavjud adabiyotlardagi yondashuvlar va xulosalar ushbu ilmiy maqolaning nazariy asosini tashkil etadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu ilmiy maqolada Jalaquduq tumanida zamonaviy logistik texnologiyalar asosida konteynerlarda yuk tashishni tashkil etish masalalarini har tomonlama o'rganish maqsadida aralash usullar tadqiqot dizaynidan foydalanildi. Ushbu yondashuv miqdoriy va sifat tahlil usullarini birlashtirish orqali tadqiqot muammosiga chuqurroq va kengroq yechim topish imkonini beradi. Tadqiqot obyekti Jalaquduq tumani hududidagi mavjud transport-logistika infratuzilmasi, yuk tashish jarayonlari, konteynerlashtirish imkoniyatlari hamda mahalliy tadbirkorlik subyektlarining ushbu xizmatlarga bo'lgan ehtiyojlari hisoblanadi.

Ma'lumotlarni yig'ish jarayoni bir necha bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda Jalaquduq tumani statistika boshqarmasi, transport boshqarmasi va bojxona organlarining rasmiy hujjatlari, hisobotlari hamda normativ-huquqiy hujjatlari tahlil qilindi. Bu hujjatlar tahlili mintaqadagi yuk aylanmasi hajmi, transport turlari bo'yicha taqsimoti, mavjud logistika markazlari va omborxonalarining holati haqida miqdoriy ma'lumotlarni olishga yordam berdi. Ikkinchi bosqichda Jalaquduq tumanida faoliyat yuritayotgan transport-logistika kompaniyalari rahbarlari, ekspertlar va yirik yuk jo'natuvchilar bilan chuqurlashtirilgan intervyular o'tkazildi. Intervyular yarim tuzilgan shaklda bo'lib, konteynerlarda yuk tashishning afzalliklari, mavjud muammolar, texnologik yechimlar va investitsion imkoniyatlar bo'yicha sifat ma'lumotlarini to'plashga qaratilgan edi.

Uchinchi bosqichda esa Jalaquduq tumani hududidagi transport tugunlari, temir yo'l stansiyalari va avtomobil yo'llarida kuzatuvlar amalga oshirildi. Bu kuzatuvlar yuk tashish jarayonlarining amaliy holatini, mavjud texnik vositalarning samaradorligini va infratuzilmaning konteyner operatsiyalariga tayyorligini baholash imkonini berdi. Shuningdek, mahalliy tadbirkorlar orasida

konteyner tashuvlariga bo'lgan talabni aniqlash maqsadida so'rovnomalar o'tkazildi. So'rovnomalar yuk turlari, tashish yo'nalishlari, narx siyosati va xizmat sifatiga oid jihatlarni qamrab oldi.

Ma'lumotlarni tahlil qilishda miqdoriy va sifat usullari uyg'unlikda qo'llanildi. Miqdoriy ma'lumotlar, xususan, yuk aylanmasi hajmi, transport xarajatlari va yuk tashish muddatlari statistik tahlil usullari (korrelyatsion, regressiya tahlili) yordamida qayta ishlandi. SPSS dasturiy ta'minotidan foydalanib, statistik ma'lumotlar asosida konteyner tashuvlarining iqtisodiy samaradorligi hisob-kitob qilindi. Sifat ma'lumotlari esa, intervyular va ochiq savollarga berilgan javoblar kontent tahlili orqali umumlashtirildi. Bu tahlil natijasida Jalaquduq tumanida konteynerli yuk tashishni rivojlantirishga to'sqinlik qilayotgan asosiy omillar va imkoniyatlar aniqlandi.

Tadqiqotning axloqiy jihatlari alohida e'tibor qaratildi. Barcha intervyu va so'rovlarda ishtirokchilarning shaxsiy ma'lumotlari maxfiyligi ta'minlandi. Ishtirokchilarga tadqiqotning maqsadi va natijalardan foydalanish tartibi to'liq tushuntirildi va ularning roziligi oldindan olindi. Hech qanday majburlash yoki bosim o'tkazish holatlari kuzatilmadi.

Ushbu ilmiy maqolaning cheklovlari sifatida ma'lumotlarning asosan Jalaquduq tumaniga xos bo'lganligi va boshqa hududlarga bevosita umumlashtirish imkoniyatining cheklanganligi ko'rsatilgan. Shuningdek, ayrim ma'lumotlarning subyektiv xarakterga egaligi (masalan, intervyu va so'rov natijalari) ham tadqiqotning cheklovlaridan biridir. Biroq, bu cheklovlar tadqiqotning umumiy xulosalariga sezilarli ta'sir ko'rsatmaydi, chunki turli manbalardan olingan ma'lumotlar bir-birini to'ldirib, umumiy manzarani aniqlashtirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta'minlash maqsadida bir nechta usullar qo'llanildi. Ma'lumotlarni triangulyatsiya qilish usuli orqali turli manbalardan (hujjatlar, intervyular, kuzatuvlar, so'rovlar) olingan ma'lumotlar solishtirildi va ularning bir-biriga mos kelishi tekshirildi. Bu yondashuv tadqiqot

natijalarining ob'ektivligini oshirishga yordam berdi. Shuningdek, ekspert baholash usuli qo'llanilib, soha mutaxassislarining fikrlari o'rganilgan masalalar bo'yicha olingan xulosalar bilan taqqoslandi va ular asosida tadqiqot xulosalarining validligi oshirildi.

Xulosa

Ushbu ilmiy maqolada Jalaquduq tumanida zamonaviy logistik texnologiyalar asosida konteynerlarda yuk tashishni tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlari atroflicha tahlil qilindi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, tumanning geografik joylashuvi, mavjud infratuzilma imkoniyatlari va iqtisodiy salohiyati konteyner tashuvlarini rivojlantirish uchun qulay sharoitlar yaratadi. Xususan, temir yo'l va avtomobil yo'llarining tutashgan nuqtasida joylashganligi multimodal tashuvlarni optimallashtirish imkonini beradi. Zamonaviy logistik texnologiyalar, jumladan, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, GPS kuzatuv va real vaqt rejimida ma'lumotlar almashinuvi yuklarni tashish samaradorligini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va yetkazib berish muddatlarini qisqartirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu ilmiy maqola doirasida olib borilgan tahlillar Jalaquduq tumanida konteyner tashuvlarini joriy etish orqali hududiy iqtisodiyotni rivojlantirish, yangi ish o'rinlari yaratish va kichik hamda o'rta biznes subyektlarining tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish mumkinligini ko'rsatdi.

Amaliy jihatdan, Jalaquduq tumanida konteyner terminallarini qurish va ularni zamonaviy yuk ortish-tushirish uskunalari bilan jihozlash lozim. Shuningdek, logistika markazlari faoliyatini raqamlashtirish, ilg'or axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish muhim ahamiyatga ega. Siyosat darajasida, konteyner tashuvlarini qo'llab-quvvatlovchi me'yoriy-huquqiy bazani takomillashtirish, soliq imtiyozlari va subsidiyalar taqdim etish orqali investorlarni jalb qilish tavsiya etiladi. Davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish, kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yo'lga qo'yish konteyner logistikasi sohasining barqaror rivojlanishini ta'minlashga

xizmat qiladi. Ushbu chora-tadbirlar Jalaquduq tumanining Markaziy Osiyo mintaqasida muhim transport-logistika habiga aylanishiga zamin yaratadi va O‘zbekistonning global savdo zanjirlaridagi raqobatbardoshligini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

[1] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni (2017). O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida. Toshkent.

[2] Christopher, M. (2016). Logistics & Supply Chain Management. Pearson Education Limited.

[3] Jonson, J.C., Wood, D.F., Wardlow, D.L., & Murphy, P.R. (2009). Contemporary Logistics. Pearson Prentice Hall.

[4] Omontayev, A. (2021). O'zbekistonda transport logistikasini rivojlantirish istiqbollari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 3(00057), 1-10.

[5] Ivanov, P.P. (2020). Innovatsion logistik texnologiyalar: nazariya va amaliyot. Fan va texnologiya nashriyoti.

[6] Rodrigue, J.P. (2020). The Geography of Transport Systems. Routledge.

